

7. Разделы: "Новости рынка", "Статьи" // Pro-books.ru. Профессионально о книгах. — Режим доступа: <http://pro-books.ru/>. — Загл с экрана.
8. Официальный сайт Министерства культуры и информации Республики Казахстан. Комитет по культуре. — Режим доступа: www.mki.gov.kz. — Загл с экрана.
9. Сайт Национальной государственной Книжной палаты Республики Казахстан. — Режим доступа: www.bookchamber.kz. — Загл с экрана.

У статті наведено аналіз видавничої системи і книжкової продукції Казахстану. Особливу увагу приділено прямій та опосередкованій формам державної підтримки видавничої галузі. Зазначено роль Національної державної книжкової палати Республіки Казахстан у вдосконаленні нормативно-законодавчої бази у галузі книжкової справи,

зокрема створення національних стандартів системи СІБВС. Запропоновано шляхи законодавчого регулювання в цій сфері.

There in the article is given the analysis of the publishing system and book production of Kazakhstan. Special attention is given to the direct and indirect forms of state support to the publishing industry implemented in the republic. There is pointed out the role of the National state Book chamber of the RK in the perfection of the normative-legislative base in the sphere of book business and in particular in the creation of the national standards of the SIBID system. There are proposed the ways for the legislative regulation in the given sphere.

Надійшла до редакції 1 червня 2016 року

УДК 303:01]-047.44](100)

*Анжеліка Медведєва,
аспірант Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського*

Зарубіжний досвід оцінювання ефективності наукової діяльності

Розглянуто головні напрями оцінювання наукової діяльності в зарубіжних країнах. Узагальнено найпоширеніші підходи до використання наукометричних методів для пошуку перспективних напрямів наукового розвитку. Придільено увагу дослідженням, спрямованим на створення системи науково-аналітичного забезпечення оцінювання дослідницької діяльності та розвитку зарубіжної науки.

Ключові слова: наукометрія, бібліометричні показники, наукометричні оцінки, суспільство знань, бібліотечні установи.

Сьогодні розвиток сучасної цивілізації залежить від глобальних перетворень інформаційних ресурсів і засобів їхнього використання. Все гостріше постає питання про підвищення ефективності наукових досліджень, розробки чітких критеріїв їхнього оцінювання, комплексного реформування системи, зокрема механізмів фінансування, прийомів управління і структури виробничих відносин. Відповідно, актуальним є розгляд критеріїв оцінювання та показників, які використовують для вимірювання ефективності діяльності вчених.

Порушену проблематику висвітлено у прикладних розробках спеціалістів провідних зарубіжних наукових центрів США, Канади, Великої Британії, Німеччини, Франції, Японії, Китаю, Італії. Зокрема, основи наукометрії розробляли Ф. Гальтон, Дж. Бернал [1], Г. Холтон, Д. Прайс [2]; її різноманітні аспекти висвітлювали Дж. Бернал, Д. Прайс, Ю. Гарфілд, С. Бредфорд, А. Прічард, Л. Ресинг, Д. Хоукінс, В. Брукс та ін.

Теоретичні дослідження неможливо об'єктивно оцінити за допомогою лише кількісних критеріїв ефективності, доцільно враховувати й якісні, а саме: широке застосування результатів розробок у різних галузях (враховується внесок в обороноспроможність країни); міжнародне визнання робіт; фундаментальні монографії з теми й їхня цитованість вченими різних країн тощо.

Метою дослідження є аналіз зарубіжної методики оцінювання ефективності наукової діяльності.

Наукові лабораторії Франції готують звіт, в якому відображено різноманітні показники: список доповідей на

конференціях, кількість статей, аспірантів, патентів та ін. Оцінювання зазвичай відбувається наприкінці третього року роботи, і ще рік передбачено для ухвалення рішення про необхідні зміни у структурі організації (злиття, поділ тощо). Найчастіше лабораторії функціонують вісім років без структурних змін, і це доволі гнучка схема діяльності наукового підрозділу.

В Італії оцінювання проводять незалежні галузеві комісії, які володіють інструментарієм методів аналізу, проте майже 50% установ оцінюється через систему рецензування за шкалою: відмінно — "1"; добре — "0,8"; прийнято — "0,5"; обмежено — "0". Також є негативні показники: "-0,5" і "-2" (у разі шахрайства).

Подібну методологію оцінювання наукових досліджень застосовують і у Великобританії, де експертний висновок одержують на підставі матеріалів, наданих установою. Документи мають містити відомості про сутність дослідження, досягнутий результат, його вплив на суспільний розвиток тощо. Результат оцінювання — присвоєння установам репутаційних критеріїв за чотирибальною шкалою: 4 — установа, що має світове значення; 3 — установа, що має міжнародне визнання; 2 — установа, визнана на національному рівні; 1 — установа, що не пройшла експертизу.

У Великобританії осередками сучасної науки є університети. Уряд зазвичай підтримує менш прибуткові проекти, фінансує навчання фахівців, надає необхідне обладнання і намагається залучити іноземних учених і дослідників для роботи на британській науковій базі. Для того, щоб отримати кошти на наукові дослідження, потрібно

подати запит на грант. Найбільший обсяг фінансування мають прикладні розробки, проте на які саме наукові напрями спрямувати витрати, вирішують учені.

У США функціонує низка найбільших дослідницьких організацій, які фінансує уряд чи Міністерство економіки, Міністерство оборони та ін. Раз на чотири роки кожна лабораторія отримує оцінку експертів, які рекомендують керівництву збільшити інвестиції у проект або закрити підрозділ.

У Швеції до кінця 2016 року передбачено збільшити фінансування науки та вищої освіти на 13,2% порівняно з 2009. Пріоритет матиме конкурсний розподіл наукового бюджету на основі критеріїв якості, зокрема індексу цитування, передбачено ширше залучення міжнародних експертів для оцінювання заявок на гранти і звітів. Також у щорічному кошторисі закладено 38 млн дол. на залучення до країни висококваліфікованих дослідників з інших країн і створення сприятливих умов для продуктивної наукової роботи.

Зростання ролі наукометрії спричинило численні дискусії в науковому співтоваристві. Фахівці наголошують на потребі зіставлення наукової діяльності з дослідницькими завданнями організації, групи або вченого, дотримання якості досліджень, актуальних для певного регіону, забезпечення відкритості й прозорості аналітичних процесів тощо.

Академічному середовищу Німеччини притаманна багатогранність дослідницької системи. Державні установи фінансуються не лише бюджетним коштом, а й завдяки внескам сторонніх організацій, водночас приватні дослідження також отримують державну підтримку. Крім цього, проектний супровід передбачає цілеспрямоване фінансування специфічних науково-дослідних розробок у конкретних дослідницьких сферах і здійснюється у межах відповідних програм [3].

Наукова система цієї країни розвивається на базі університетів і технічних коледжів, які мають підрозділи для наукових досліджень. Серед них товариства імені Макса Планка, Фраунгофера, Лейбніца, Геймгольца. Діяльність університетів щороку оцінює наукова рада. Відповідно до результатів укладається рейтинговий список закладів. Якщо перевірку призначено, то група експертів у конкретній галузі оцінює ефективність діяльності обраного науково-дослідного підрозділу чи інституту. Важливо, що серед експертів мають бути не лише німецькі, а й іноземні спеціалісти.

Інститути Лейбніца (всього їх 84) проходять експертне оцінювання ефективності з інтервалом 7—8 років. Процес має визначити, підтвердити та поліпшити якість наукових досліджень установи, посилити ефективність діяльності на міжнародному рівні. Важливим є виявлення сильних і слабких боків, а відтак — надання рекомендацій щодо оптимізації роботи.

У Німеччині перевірка науково-дослідних інститутів передбачає оцінювання науково-дослідницької програми з огляду на її актуальність та інноваційну спрямованість. Враховують кількість публікацій, патентів, які отримують підрозділ, участь у конференціях. Важливим є оцінювання якості діяльності для перспективного залучення партнерів чи фінансів: експерти визначають, наскільки науково-дослідна установа є привабливою та надійною для спільних проектів. Оцінюванню піддається й кооперація з іншими інститутами, університетами, залучення іноземних фахівців, репутація закладу на внутрішньому і міжнародному рівнях. Також застосовують критерії оцінювання консалтингових та інших послуг, які пропонують науково-дослідні організації.

Методи, які використовують під час перевірки діяльності НДІ, — це якісне оцінювання експертів та бібліометричний метод. Зауважимо, що в Німеччині точаться дискусії, наскільки релевантні бібліометричні методи в

оцінюванні діяльності інститутів, тому що кожний науковий напрям має певні особливості, а отже, мають відрізнятися і методи перевірки ефективності роботи конкретного підрозділу.

Згідно з результатами оцінювання експертна група виносить рішення щодо ефективності діяльності інституту і низку рекомендацій. Заклад має три роки, щоб реорганізувати роботу відповідно до висновків експертів.

Існує кілька принципів, яких дотримуються в Німеччині для ефективного оцінювання діяльності науково-дослідних установ:

— прозорість: кожен може отримати інформацію, хто і як проводить експертне оцінювання науково-дослідного закладу;

— участь: спеціалісти інституту беруть участь у формуванні експертної групи. До початку перевірки співробітникам установи надають інформацію про склад комісії, отже, вони мають право відхилити певну кандидатуру;

— керівництво закладу повинно беззастережно виконувати рекомендації експертної групи.

Для оцінювання стану інноваційного розвитку будь-якої галузі у багатьох країнах світу використовують три групи показників: статистичні показники розвитку науки (витрати на дослідження і розробки, чисельність наукового персоналу тощо), патентна статистика, а також бібліометричні показники (кількість наукових публікацій, їхнє цитування тощо) [4]. У провідних індустріальних державах з розвиненими традиціями оцінювання дослідних колективів і програм передбачає використання здебільшого бібліометричних показників.

Такі індикатори характеризують результативність академічної діяльності та позиції країни у світовій науці, розвиток наукових дисциплін, вплив дослідних результатів на прогрес науки. Ці дані використовують не лише в аналітичних цілях, вони неодмінно супроводжують процес ухвалення рішень про фінансування проектів й організацій.

Найпопулярнішими електронними ресурсами, завдяки яким відбувається збір, систематизація і підрахунок основних бібліометричних показників для науки й освіти, є мережеві бази провідних світових постачальників наукової інформації (Elsevier, EBSCO, Scopus та ін.).

Багатофункціональна комерційна платформа Scopus (або Web of Science) надає можливість для проведення комплексних наукометричних досліджень [5]. Функціонал системи підтримує повний спектр онлайн-сервісів в інtranet/екстранет-мережах бібліотечних закладів та децентралізований доступ до визначеного ліцензійними угодами кола джерел інформації з установ НАН України [6].

Висновки. Орієнтуючись на досвід і підходи західних колег, варто врахувати, що показники ефективності наукової діяльності неможливо об'єктивно оцінити за допомогою лише кількісних параметрів. Практика цитування, що спирається на суто кількісний аспект, деформує реальні результати ефективності роботи установи.

Під час оцінювання варто використовувати комплексну систему, завдяки якій можна об'єктивно визначити ієрархію і рейтинги учасників наукового процесу. Кількісні показники мають бути лише одним з елементів, а ухвалення рішень здійснюватиметься на базі багатоаспектного аналізу, що охоплюватиме й якісний рівень, і низку інших характеристик, які відображають різноманітні боки наукової діяльності, враховуючи фазу розвитку установи.

Отже, ефективність наукового дослідження, залежно від галузі та проблематики, насамперед визначається на стадії техніко-економічного обґрунтування теми, оцінюється за кінцевим результатом виконаної роботи й економічними показниками після практичного впровадження.

Список використаної літератури

1. Бернал Дж. Наука в истории общества : сб. статей и выступлений / Дж. Бернал. — Москва : Изд-во иностр. лит., 1969. — 300 с.
2. Прайс Д. Малая наука, большая наука / Д. Прайс // Наука о науке. — 1966. — С. 281—384.
3. Круглий стіл "Механізми та критерії оцінки діяльності наукової установи", 17 липня 2006 р. — Режим доступу: <http://orange.strf.ru/client/doctrine>. — Назва з екрана.
4. Савенкова Л. В. Роль бібліометричних досліджень в управлінні науковою діяльністю ВНЗ / Л. В. Савенкова. — Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2010/disk/133.pdf>. — Назва з екрана.
5. Копанєва Є. О. Наукометричні технології в електронній бібліотеці : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій / Єлизавета Олександрівна Копанєва ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2013. — 16 с.
6. Костенко Л. І. Наукометричні технології в бібліотеці / Л. І. Костенко, А. І. Жабин // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. — 2013. — Вып. 11. — С. 70—81.
7. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2014. — 314 с.
8. Копанєва В. О. Бібліотека в системі наукової електронної комунікації / В. О. Копанєва // Бібліотечний вісник. — 2007. — № 5. — С. 3—10.
9. Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2014. — 184 с.
10. Визначення індексу цитованості вченого з використанням GOOGLE SCHOLAR. — Режим доступу: http://www.spsl.nsc.ru/win/isitr/str_33h.html. — Назва з екрана.

Рассмотрены основные направления оценки научной деятельности в зарубежных странах. Обобщены наиболее распространенные подходы к использованию наукометрических методов для поиска перспективных направлений научного развития. Уделено внимание исследованиям, направленным на создание системы научно-аналитического обеспечения оценки исследовательской деятельности и развития зарубежной науки.

The main directions of scientific evaluation activities in foreign countries are analyzed. Generalized most common worldwide approach to the use of scientometric methods for finding promising areas of scientific development. Attention is paid to research aimed at creating a system of scientific assessment and analytical support research and development of foreign science.

Надійшла до редакції 9 березня 2016 року

КОНФЕРЕНЦІЇ. КОНКУРСИ. ВИСТАВКИ

Специфіка підготовки навчальних видань до випуску

1 липня 2016 р. в ДНУ "Книжкова палата України" відбувся науково-практичний семінар "Специфіка підготовки навчальних видань до випуску". Відкрив семінар директор Книжкової палати України, професор, д. т. н. М. Сенченко, який у зверненні до присутніх коротко охарактеризував стан і тенденції розвитку вітчизняного книговидавництва, озвучив стратегічні завдання Книжкової палати України у цифровому сьогоденні й на майбутнє, підкреслив її важливу роль у формуванні національного інформаційного простору.

Для участі в роботі семінару було запрошено редакційно-видавничі відділи вищих навчальних закладів та видавництва (видавничі організації) України, що спеціалізуються на випуску навчальних видань. Також для створення конструктивного професійного діалогу було запрошено представників ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" МОН. Начальник сектору сприяння вивченню мов Н. Кравченко, завідувач сектору з мов національних меншин С. Фомина, методист вищої категорії сектору англійської мови С. Баженова зауважили про важливість проведення семінару з означеної тематики та участі в його роботі, оскільки це дозволило озвучити питання, що виникають у представників Інституту і видавців у процесі створення, підготовки до випуску та відбору навчальних видань й потребують своєчасного і комплексного вирішення.

У доповіді "Проблемні аспекти роботи над дизайн-концепцією сучасних навчальних видань" голова правління Київської спілки художників книги І. Женченко виокремив найпоширеніші помилки, що їх припускаються вітчизняні дизайнери, ілюстратори та художники в процесі роботи над візуальною складовою навчальних видань для загальноосвітньої школи, а також для вишів. А саме: використання ілюстративного ряду, що відображає реалії радянської доби (!) та "нечитабельних" шрифтів, неякісна поліграфія, не зовсім вдала композиція. Доповідач наочно продемонстрував — на прикладі Польщі — різницю в підходах до створення дизайн-концепцій навчальних видань вітчизняних та зарубіжних видавців. Останні приділяють цьому питанню надзвичайно

багато уваги, розуміючи, який сильний вплив на сприйняття учнем або студентом навчального матеріалу справляє випущений у світ якісний у всіх сенсах підручник або посібник.

Доцент кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, канд. філол. наук М. Прихода у доповіді "Культура неперіодичних навчальних видань: проблеми літературного редагування" акцентувала увагу присутніх на низькій мовній культурі підручників для загальноосвітньої школи і вишів, що, на думку експертів, досягло катастрофічних масштабів. За її словами, зокрема, в шкільних підручниках знаходимо багато штамлів, канцеляризмів, радянізмів, лексико-семантичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних помилок. Спостерігаємо часто-густо помилки й розбіжності при наведенні імен і прізвищ як вітчизняних, так й іноземних авторів. Існують також проблеми з поданням у підручниках біографічних відомостей про поетів і письменників через надмірну поетизацію села і дефіцит урбаністичних описів та ін. Пані Мирослава вкотре підкреслила, що підручники є важливим каналом передавання інформації від одного покоління до іншого, який впливає на свідомість і поведінку учнів, студентів, формує мовні особистість і культуру, виховує самосвідомість, загальнокультурні компетенції та ін. Тому вкрай важливо аби всі дотичні до створення, випуску та відбору підручників ставили на перше місце високий рівень мовної та видавничої культури цих видань.

Про транслітерацію географічних назв українською учасникам семінару в короткому виступі змістовно розповіла директор ДНВП "Картографія" І. Руденко.

Доцент кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, канд. наук із соц. комунікацій М. Женченко в доповіді "Електронна навчальна література: тенденції випуску, актуальні формати, технологічні платформи та моделі дистрибуції" торкнулася особливостей складання бібліографічних описів електронних ресурсів. Тема є актуальною, оскільки сьогодні електронні ресурси активно використовують при створенні